CZU: 811.135.1`373.611 **https://doi.org/10.59295/sum10(220)2025_16**

AFIXOIDELE ȘI DINAMICA NEOLOGIZĂRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ: ECONOMIE LINGVISTICĂ ȘI FORMARE LEXICALĂ

Eugenia MINCU, Dorina MACOVEI,
Universitatea de Stat din Moldova

Afixoidele sunt unități lexicale de origine greco-latină, inițial cu sens lexical plin, care în prezent funcționează ca elemente constitutive ale cuvintelor compuse. Studiile statistice relevă o prezență semnificativă a afixoidelor și a cuvintelor formate prin afixoidare în vocabularul actualizat, demonstrând tendința de economie lingvistică și preferința pentru termeni analizabili. Neologia lexicală reflectă dinamismul și creativitatea limbii, determinând schimbări majore în formarea cuvintelor, inclusiv sporirea compunerii prin afixoidare. Acest proces este deschis și autoreproductiv, facilitând crearea de noi termeni prin modele ușor de imitat. Trunchierile din cuvintele compuse devin ele însele afixoide, contribuind la economia expresiei și la dezvoltarea terminologiei specializate. Afixoidarea susține abstractizarea și intelectualizarea limbajului, fiind tot mai frecvent utilizată în diverse domenii.

Cuvinte-cheie: *afixoid, elemente savante, neologizare, economie lingvistică.*

AFIXOIDS AND THE NEOLOGIZATION IN ROMANIAN: LINGUISTIC ECONOMY AND LEXICAL FORMATIO

Afixoids are lexical units of Greco-Latin origin that originally carried full lexical meaning but now function as structural elements in compound words. Statistical analyses highlight their significant presence, along with words formed through afixoidation, in contemporary vocabulary. This trend reflects a growing tendency toward linguistic economy and a preference for transparent, analyzable terms. Lexical neology exemplifies the dynamism and creativity inherent in language, driving substantial changes in word-formation processes – most notably, the rise of compounding through afixoidation. This is an open and self-perpetuating process, as newly coined terms often follow easily replicable patterns. Truncated elements within compounds themselves evolve into afixoids, further enhancing efficiency and supporting the creation of specialized terminology. Ultimately, afixoidation contributes to the abstraction and intellectualization of language, and its usage is steadily expanding across various fields and domains.

Keywords: *afixoid, learned elements, neologization, linguistic economy*.

Introducere

Limba în tridimensionalitatea ei (cuvânt → obiect, cuvânt → cuvânt, cuvânt → *ego hic nunc*) este o reflectare intelectuală a spiritului vremii, a realităţii existente. Actualizarea limbii în diverse domenii de cunoaştere suplimentară (ştiinţifică) presupune existenţa limbajului specializat (terminologia). La diverse niveluri de analiză, stilul ştiinţific, în general, şi terminologia, în particular, se diferenţiază de limba literară comună printr-o serie de caracteristici: nivel morfologic: prezenţa afixoidelor (unităţi lexicale de origine greco-latină, care iniţial aveau un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* sunt elemente de constituire a unui cuvânt compus); nivel lexical: existenţa cuvintelor plurilexeme (formate prin afixoidare); nivel semantic: polivalenţa semantică a afixoidelor în diverse domenii de activitate. În tridimensionalitatea limbii (*cuvânt → obiect*; *cuvânt → cuvânt*, *cuvânt → ego hic nunc*), cuvintele compuse prin afixoidare se ataşează la prima dimensiune (*cuvânt* → obiect), demonstrându-şi caracterul onomasiologic (denumesc obiectul, sunt creaţii conştiente ale savanţilor). În identificarea poziţiei afixoidelor şi a mecanismului de formare a cuvintelor compuse prin afixoidare în limbă română, atestăm următoarele: afixoidele se atribuie la dimensiunea semantică; mecanismul de formare a cuvintelor compuse prin afixoidare – la dimensiunea semantică în asociere cu dimensiunea sintactică.

Actualmente, suntem martorii unei avalanşe de termeni neologici în toate domeniile de activitate. Afluxul de cuvinte (şi de sensuri) noi, pătrunse în limbă, produce modificări esenţiale în modelele de formare a cuvintelor (revitalizarea modelului grec de compunere, sporirea compunerii prin afixoidare versus derivare

şi compunere propriu-zisă). Analiza statistică a inventarului lexical cuprins în litera *A*, *Dicţionar Actualizat de Neologisme* [1, p. 19-107] a relevat următoarele: din totalul de cuvinte analizate (5639 de unităţi lexicale autonome şi neautonome): 149 (2,64%) sunt afixoide (110 – invariante şi 39 – variante), care, la rândul lor, formează 1675 de cuvinte (29,7%); 2 unităţi lexicale sunt afixe, iar 2204 (39%) sunt termeni formaţi prin afixoidare. În acelaşi dicţionar, s-au atestat 1986 de afixoide (1401 afixoide-invariante (70,6%) şi 585 de afixoide-variante (29,4%), fapt care reflectă unele tendinţe specifice vocabularului limbii române actuale: preferinţa pentru termeni analizabili, predominarea unităţilor lexicale terminologice în ansamblul împrumuturilor lexicale, economia lingvistică obţinută prin conjuncţia afixoidelor.

Inovaţiile lexicale sunt întotdeauna individuale. Mass-media este un indicator care reflectă noutatea exprimată prin asocieri originale şi neobişnuite de unităţi lexicale neautonome (*AspiroMed, Tellus, Eurotel*, *ProNew, Infoterra, EpiInfo, AcasaMedica* etc.). În funcţie de accesibilitate, formă, capacităţi denominative, inovaţiile se vor impune colectivităţii, integrându-se în vocabular sau se vor înscrie în lista cuvintelor ocazionale, efemere.

Origine şi limbi-sursă. În baza *Dicţionarului Actualizat de Neologisme* [*ibidem*], au fost atestate, în total, 1986 (100%) de afixoide, dintre care 1401 (70,54%) sunt afixoide-invariante şi 585 (29,45%) – afixoide-variante. Analiza statistică a relevat: 1401(100%) afixoide-invariante, dintre care 930 (66,38%) de afixoide sunt de origine greacă; 447 (31,9%) – de origine latină; 5 (0,12%) – de origine engleză; 14 (0,99%) – de origine franceză; 1 (0,07%) – de origine spaniolă; 2 (0,14%) – de origine italiană; 1 (0,07 %) – de origine arabă; 1 (0,07 %) – de origine germană. Din 1401 (100%) de afixoide-invariante, 1361 (97,14%) de afixoide pătrund în limba română, având drept limbă-sursă limba franceză; 13 (0,92%) afixoide – limba engleză; 5 (0,35%) – limba germană; 10 (0,71%) – limba italiană; 10 (0,71%) afixoide sunt preluate direct din latină; 2 (0,14%) – din greacă.

Terminologie lingvistică. Pentru a denumi segmentele lexicale greco-latine s-au propus termenii *pseudoprefix*/*pseudosufix* (Migliorini B., *apud* Vascenco*)* [2, p. 72], суффигированные элементы [3, p. 154], *semiafix* şi, respectiv, *semisufix*/s*emiprefix* [4, p. 250], *elemente de compunere* [5, p. 557], *recomposé* [6, p. 131-135], агглютинативные элементы [7, p. 155], препозитивные деривационные форманты и постпозитивные деривационные форманты [8, p. 113-135], *structure du vocabulaire savant* [9], *interfix* [10, p. 340] etc.

Dar, deoarece aceştia creează ambiguităţi, considerăm noţiunea *afixoid* [11, p. 95-96] (*afix* + *oid* < *eidos*, gr. „asemenea") cea mai adecvată situaţiei lingvistice.

Termenul a fost pus în circulaţie în 1959 de către N. Șanskii, explicat ca fiind asemănător cu afixul tipic. În slavistică, termenul *afixoid* este recunoscut de mai mulţi lingvişti: Arakin, 1984; Grigoriev V., 1959 etc. În romanistică, termenul este acceptat de derivatologii Gr. Cincilei, 1975 şi I. Dumbrăveanu, 1980. N. Cuciuc [12, p. 24] face o analiză a termenilor *semiafix*, *afixoid*; considerându-l pe primul nereuşit: *semi-* (din lat. *semi-*, „pe jumătate"), fapt care diminuează din valoarea noţională a afixului. Menţionăm că nici termenul *pseudoafix* nu acoperă esenţa noţională a elementelor formative, indicând ideea de falsitate (din gr. *pseudos*, „fals, neadevărat"): afix fals, neadevărat. Caracterul intermediar al elementelor formative este redat în mod reuşit prin varianta *afixoid,* acestea fiind denumite în lingvistică şi formanţi „oidali".

Definiţii şi factori motrice în modificarea statutului morfologic. N. Cuciuc [12, p. 26] defineşte afixoidul astfel: un temem ce se caracterizează prin potenţă derivaţională „pe verticală" (axa paradigmatică) situat în antepoziţie sau în postpoziţie în structura sintemică a termenului.

Afixoidul, în viziunea lui Gr. Cincilei, este o expresie a sincretismului – morfologie şi formare a cuvintelor – în care categoria morfologiei, rădăcina, se identifică funcţional cu o categorie neadecvată compunerii, cu afixul [11, p. 116]. Pentru început, propunem câteva definiţii ale afixoidelor:

În definiţia lui N. Șanskii [13, p. 93], afixoidul este afixoid numai atunci şi până în momentul în care se utilizează şi ca rădăcină sau morfem de bază, şi ca afix.

Iorgu Iordan definea afixoidele drept „elemente formative provenind din alte cuvinte decât prepoziţiile sau adverbele [14, p. 190]. (Nota autorului: s-a dovedit că unele afixoide, la origine greco-latine, pot fi adverbe: *cvasi-* < lat. *quas*i, „aproape", *cvasitotalitate*; sau chiar prepoziţii: *pro-* < lat. gr. *pro*, „pentru", *pro-Info, ProDidactica* etc. Afixoidele sunt elemente formative, provenind din teme care, în limbile de origine (greacă sau latină), aveau sens în sine: teme nominale, pronominale, verbale [15, p. 183].

Afixoidul, în definiţia lui Gr. Cincilei, este un element al compunerii care, în virtutea sporirii activităţii derivaţionale, pierde unele trăsături caracteristice rădăcinii, dobândind particularitatea specifică prefixoidului [11, p. 9]. Iar afixoidarea este considerată o verigă între compunerea morfologică şi derivarea afixală [*ibidem*, p. 110].

Gr. Cincilei defineşte afixoidul drept „o rădăcină sau un radixoid, care se caracterizează printr-o regularitate de formare a cuvintelor.” (Nota autorului: unii lingvişti încearcă o definire a afixoidelor ignorând esenţa principială a acestora. Astfel, în *Dicţionarul de termeni lingvistici,* Gh. Constantinescu Dobridor [16, p. 18] consideră afixoidul un „element de compunere tematică; pseudoafix, ca *ante-* în *antemergător*, *extra-* în *extraşcolar* etc.” În exemplele propuse de autor: *ante-* („anterior”< lat. *ante*) şi *extra-* („(în) afară (de), superior”< gr. *extra*) sunt prefixe: la origini – adverbe, iar cuvintele *antemergător* şi *extraşcolar* sunt derivate prin prefixare.

Lingvistul Gr. Cincilei evidenţiază **fenomenul de regularitate** care neutralizează opoziţia rădăcină ↔ afix, făcând posibilă interpenetrarea lor. Prin regularitate se subînţelege proprietatea unui sistem sau a unui fenomen de a respecta o regulă.

O altă caracteristică a compuselor din limba română actuală constă în posibilitatea de reiterare a celui de-al doilea constituent, care, în timp, dobândeşte o valoare calitativă [*apud* 17, p. 69-71]. Întrucât explicarea afixoidării pornind de la internaţionalisme este dificilă, lingviştii au încercat să descrie fenomene similare în română. Astfel, Fl. Dimitrescu, delimitând nouă clase de distribuţie – precum tipul *factor-cheie* (23 de componente), *rol-şcoală* (11 componente), *spectacol-document* (8 componente) ş. a. –, ilustrează contexte în care procesul de transformare se află într-o fază incipientă: „substantivele frecvent folosite îşi pierd semnificaţia iniţială, devenind simple morfeme”.

V. Grigoryiev observă că „dacă primul sau al doilea element al unui compus capătă în limbă posibilitatea de a se reproduce prin analogie şi devine productiv, el adoptă însuşirea necesară unui afix productiv” [*ibidem*]. Totuşi, productivitatea nu se dovedeşte un criteriu decisiv în procesul de afixoidare, existând afixoide cu productivitate foarte redusă: *drio-* < gr. *dryos* „stejar” – *driofil* (botanică), *driopitec* (biologie), formate exclusiv cu ajutorul acestui prefixoid. Printre mecanismele care determină acest fenomen, lingviştii menţionează regularitatea, repetabilitatea şi productivitatea. În prezentul studiu adăugăm un factor suplimentar: variabilitatea semantică generată de diversitatea domeniilor în care aceste afixoide sunt utilizate, variabilitate care contribuie la modificările de statut. Utilizarea strict limitată la un domeniu determină conservarea totală sau parţială a conceptului-invariantă, menţinându-i unicitatea semantică. Este cazul formantelor *-algie*, *-ectomie* etc., specifice exclusiv limbajului medical şi care tind astăzi spre lexicalizare. În schimb, dacă domeniul este complex, variabilitate interdisciplinară poate produce și ajustări de sens ale conceptului-invariantă. Un exemplu îl constituie prefixoidul *angio-* (< gr. *angeon* „vas”), prezent în medicină, dar preluat diferit în subdomenii: a) în anatomie – „vas anatomic”: *angiogenie*; b) în clinică – „receptacul”, „de culoare roşie”: *angioblast, angiolupoid* (tuberculoză atipică).

Variabilitatea interdisciplinară implică reconceptualizarea afixoidului în funcţie de exigenţele semantico-noţionale ale fiecărui domeniu. În această zonă afixoidele îşi manifestă capacitatea de variabilitate, adoptând valori semantice distincte.

Din perspectiva teoriei comunicării, conceptul asociat limbii şi societăţii evoluează prin adăugarea unor trăsături noi. Conceptul-invariantă, supus atât expansiunii, cât şi restrângerii semantice, dar şi combinării acestora, se transformă în concept-variantă. Exemplul prefixoidului *demo-* (< gr. *demos* „popor”) este elocvent: a) istorie antică – „popor de rând”: *demos*; b) ştiinţe sociale – „populaţie”: *demografie*; c) etnografie – „creaţii şi tradiţii populare”: *demologie*; d) medicină – „aglomerare de oameni”: *demofobie*; e) politică – „popor”: *democrat*; f) uz general – „creare de popularitate”: *demagog* etc. După cum s-a precizat anterior, un alt factor esenţial al afixoidării îl reprezintă influenţa extralingvistică – necesitatea de denumire impusă limbii.

În plan funcţional, asupra afixoidelor – considerate unităţi lexicale implicate în afixoidare (un tip nou de formare a cuvintelor) – acţionează factori fonologici şi morfologici. E. Kubryakova [*ibidem*] enumeră doar doi, pe care îi consideră cei mai relevanţi: a) volumul şi viteza de extindere a categoriilor noţionale; b) numărul de cuvinte apte să funcţioneze drept modele tematice în formarea lexemelor noi.

Influenţa intralingvistică se manifestă prin capacitatea de a delimita zona de interacţiune a afixoidelor în plan fonetic, morfologic şi lexical. În acelaşi cadru se înscrie şi apariţia variantelor unui acelaşi afixoid, îndeosebi fonetice: *acid(i)-/acid(o)-* < lat. *acidus* „acru"; *cal(i)-/cal(o)-* < gr. *kallos* „frumos"; *celcidi-/cecido-* < gr. *kekis, -idos* „gală" (unde prima variantă reprezintă forma franceză a afixoidului grec): *cecidiofite, cecidogen* (biologie, botanică); *chemi-/chemi(o)-/chimi(o)-* < gr. *khymos* „suc": *chemotaxie* (medicină), *chimosteriliză* (chimie) etc.

Compatibilitatea sau incompatibilitatea afixoidelor de a genera noi lexeme, atât în plan lexico-gramatical, cât şi în plan semantic, constituie o trăsătură importantă, influenţată de mai mulţi factori:

1. La nivel fonetic, fiecare domeniu a adoptat o anumită variantă a afixoidului, utilizată pentru formarea termenilor. Pentru *chemi(o)-/chemo-/chimi(o)-/-chimie* < gr. *khymos* „suc", prima variantă funcţionează în tipografie (*chemigraf, chemigrafie*), iar celelalte două sunt productive în alte domenii, generând uneori paronime: *chemoluminiscenţă/chimiluminiscenţă* (botanică), *chemoterapie/chimioterapie* (medicină), *chimiotaxie/chemotaxie* (medicină). Ultimele două variante au chiar distribuţii strict delimitate: *chemotrof, chemotrofite, chemoliză* – biochimie; *chimioprofilaxie, chimiatrie* – psihologie.

2. În plan semantic, compatibilitatea depinde de păstrarea sensului originar. În *chemifer*, prefixoidul chemi(o)- îşi păstrează sensul original (< gr. *khymos* „suc"), denumind proprietatea de a conduce seva (botanică). Înlocuirea cu chimi(o)- sau chemo- ar altera sensul termenului. Similar pentru *chimotripsină* – „suc gastric" (biomedicină). Invers, în *chemomorfoză, chemosorbţie, chemoestezie, chemotrofie* (biochimie, botanică), prefixoidul *chemo-* înseamnă „chimie, de origine chimică", sens rezultat prin extinderea celui primar.

3. Compatibilitatea poate fi determinată şi de comunitatea de origine a elementelor formative. *Hipno-* < gr. *hypnos* şi somn(o)- < lat. *somnus* au sens identic („somn"), generând sinonimie: *somnifer* („purtător de somn") – *hipnotic*. Totuşi, în *somnifer*, înlocuirea lui somni- cu hipno- este exclusă, deoarece structura este integral latină (*somnus* + *ferre*). Există însă excepţii. Afixoidele *adipo-* < lat. *adeps* şi *lip(o)-* < gr. *lipos*, ambele cu sensul „grăsime", sunt compatibile cu sufixoidul *-urie* < gr. *ouron* „urină", formând termeni sinonimici: *adipozurie = lipurie* (medicină).

4. Compatibilitatea funcţională se referă la posibilitatea termenului de a fi acceptat în uzul terminologic. În medicina actuală coexista două denumiri pentru aceeaşi entitate: *duodenită* şi *duodecadactelită* („inflamaţie a mucoasei duodenului"). Primul termen este valid la toate nivelurile de comunicare – uzual, mediatic şi terminologic – fiind un termen *in vivo*; celălalt rămâne doar *in vitro*.

Din istoria cuvintelor formate prin afixoidare. Primele cuvinte formate prin afixoidare pătrund în limba română odată cu primele traduceri din greacă, italiană, franceză, prin sec. XVII – XVIII. Modelul grec de formare a cuvintelor este reactualizat în stilul ştiinţific, în limbajele terminologice specializate care solicită concentraţie maximă de informaţie în unităţi lexicale minime, în situaţia în care explozia informaţională reduce din planul expresiei; stilul publicistic exteriorizează cele mai recente cuvinte, fiind cel mai reprezentativ şi mai dinamic segment al limbii române.

Surse de reînnoire a inventarului afixoidal. Noul se asigură în limbă prin asocierea originală de morfeme deja înregistrate. Telescopajul realizat prin acronimie [18, p. 5-25] a generat formarea cuvintelor-valiză: *terminotica*, cuvânt relativ nou în limba română care s-a format din trunchierea lexemelor *termino*/logie şi informa/*tică,* generând existenţa aşa-numitelor *cuvinte-valiză*.

Dintre diversele surse de reînnoire a registrului afixoidal, menţionăm:

1. Trunchierile realizate prin acronimie, apocopă, sincopă, afereză pun în circulaţie cuvintele care devin productive în compunerea prin afixoidare; situaţie sesizabilă pentru *Mold-*: *Moldtech, Moldfood, Moldbrand, Moldfest, Moldhub* etc.; aceste lexeme sunt comode pentru utilizatori prin faptul că substituie îmbinări întregi de cuvinte.

Printre cele mai recente cuvinte se înscrie şi *infoterra*, termen format din trunchierea lexemului *informaţie* în combinare cu latinescul *terra*.

Segmentul fonic *info-*, la sigur, va fi încorporat în inventarul afixoidal, luând în considerare disponibilităţile acestuia de combinare:

- *Info-* element primar într-un cuvânt compus:

a. info- + unitate lexicală autonomă: *infograf/infografie* (reprezentare vizuală a informațiilor, tot mai frecvent folosită în comunicare digitală și educație), *infomedica* (centru computerizat la USMF „Nicolae Testemiţanu”), *infoarhitectură* (structurarea conținutului și a informației în sisteme digitale (ex: site-uri, aplicații), *infodesign* **(**designul informațional: procesul de organizare și prezentare eficientă a datelor/informațiilor), *infobulă* (spațiu informațional închis, în care o persoană este expusă doar la anumite tipuri de informații – similar cu „camera de ecou” (*echo chamber*, *infomedia* (*info-* + trunchiere din *mass-media*, serviciu de informaţii);

b. *info-* + unitate lexicală neautonomă: *infodemie* (răspândirea excesivă și rapidă a informațiilor (corecte sau incorecte), în special în contextul crizelor (ex: pandemia COVID-19), termen apărut în uz larg în anul 2020), *infomediar* (persoană sau entitate care intermediază accesul la informaţie, adesea în context digital); *infocrație* (un model de guvernare sau putere bazat pe controlul și manipularea informației); *infosec* **(**securitatea informațiilor).

- *Info-* element secund într-un cuvânt compus:

a. unitate lexicală autonomă + *Info: Bălţi-Info* (cuvânt folosit în ziarul *Flux* din 15. XII. 2005, p. 3, care denumește o întreprindere municipală, o unitate compusă dintr-un post de radio şi o staţie de televiziune). Aici se includ şi combinările recente cu lexeme străine: *EasyInfo* (*easy*, adj., din engleză „uşor”), *contact-info* (variantă prescurtată pentru „contact information” – date de contact);

b. unitate lexicală neautonomă + *Info*: *MedInfo* (1. emisiune radio; 2. termen folosit pentru „medical information” în baze de date medicale, aplicații de sănătate etc.)

Procesele de achiziţionare de către lexemele autonome (aici, trunchiere din *informaţie*) a proprietăţilor specifice afixoidelor sunt vizibile.

Actualmente, în terminologia medicală, se atestă nu doar o lexicalizare a elementelor terminologice sufixoidale de tipul *-algie, -patie, -fobie, -ectomie* etc. N. Cuciuc clasifică aceste afixoide în: 1) elemente terminologice sufixoidale ce exprimă semantismul anomaliilor, dereglărilor din organism; 2) elemente terminologice sufixoidale înzestrate cu valoare semantică de manifestare a unei acţiuni, rezultat de acţiune sau manifestarea unei stări; 3) sufixoide neclasificate conform unui criteriu comun, dar şi a elementelor prepozitive [12, p. 81], generând formarea cuvintelor-valiză.

Astfel, prin trunchiere, *polio-* s-a desprins din *poliomielită* (*polio-* > gr. *polios*, „cenuşiu, materie cenuşie” + *-miel-* > gr. *myelos*, „măduvă” + *it (ă)* > gr. *itis*, „indică inflamaţia”), conservând semnificaţia întregului termen „inflamaţie septică, alergică etc. a substanţei cenuşii din măduva spinării, caracterizată prin temperatură, tulburări în starea generală a organismului şi paralizii”. Principiul economiei în planul expresiei a generat combinarea prefixoidului cu unităţi lexicale autonome: *poliovirus* (virus poliomielitic), *polioviral* (poliomielită de origine virală), *polioimunizare* (procesul de imunizare specific împotriva poliomielitei, folosit mai ales în contexte OMS/UNICEF); *poliorezistent* (termen folosit pentru a desemna forme de virus poliomielitic rezistente la tratamente sau pentru a descrie populații rezistente la vaccin (în plan epidemiologic/comunicare medicală); *polioeradicare* (termen adoptat recent în campaniile globale de sănătate publică (ex: „Global Polio Eradication Initiative”); *polioalertă* (termen jurnalistic/OMS, stare de alertă generată de reapariția cazurilor de poliomielită în anumite regiuni); iar conjuncţia acestuia cu afixe demonstrează o plinătate semantică: *antipolio* (vaccin împotriva poliomielitei) (Curierul Medical, nr. 1, 2006, p. 44-46), dar care, spre deosebire de *-algie* „durere”, dispune de o motivaţie generală şi nu concretă. Acest fenomen poate fi considerat o particularitate în relexicalizarea elementelor terminologice prefixoidale vizavi de relexicalizarea elementelor terminologice sufixoidale.

Combinarea secvenţelor fonice rezultate din trunchieri cu lexeme latine este destul de frecventă. *Med-,* trunchiere din *medicină/medic,* formează cuvinte:

a. antepoziţional: *MedEspera* (lat. *spes*, „speranţă”, trecut prin filiera limbii spaniole, *espenza* „speranţă”) – Asociaţie a Studenţilor USMF „Nicolae Testemiţanu” (Curierul Medical, nr. 1, 2006, p. 77);

b. postpoziţional: *AsperoMed* (lat. *asperitas*, „greutate, dificultate, dificultate”, reţea de farmacii în municipiul Chişinău care distribuie preparate medicamentoase homeopatice), *Vitamed, Sanamed* (*sanus* „sănătos” + med), *Primamed* (*prima* „prima, cea mai bună” + *med*), *Novamed* (*nova* „nouă” + *med*)*, Optimed* (*optima* „optim, cel mai bun” + *med*)*, Lucimed* (*lux* „lumină” + *med,* termen folosit pentru aparatură medicală pe bază de lumină (fototerapie).

Prezintă interes apropierea unor unităţi lexicale nenominative de unităţi lexicale nominative. Este cazul prepoziţiei latine *pro* < lat., gr. *pro*, „pentru”, care, în limba română, are statut de prefix; dar compusele care au invadat mass-media impun o modificare de statut al prepoziţiei. Dacă în *progres* şi în alte derivate afixul este abstract în plan semantic, atunci, în cuvintele recente: *ProTV, ProSport; ProFM, ProŞtiri* etc., prefixul devine prefixoid, deoarece deţine un sens care îl apropie de sensul cuvintelor nominative „în favoarea”, „favorabil”. Combinarea lui *pro* cu o secvenţă fonică formată prin abreviere *Pro* + *TV* şi, ulterior, trunchierea acestui cuvânt – *Pro (*substituie denumirea unui întreg post de televiziune) – anunţă modificarea de statut. Ataşat unităţilor lexicale autonome (*ProŞtiri*) sau neautonome (*InfoPro*), acesta se referă la emisiuni, programe difuzate de acest post. Alte exemple de nume proprii care au în componența sa *pro-: Prosucces* (nume de instituție de învățământ din Republica Moldova), *ProDemocrația* (ONG activ în promovarea valorilor democratice și civice, *ProPark* **(**Fundația pentru Arii Protejate, promovează protejarea mediului și dezvoltarea durabilă), *Proedus* (Centrul de Proiecte Educaționale și Sportive, instituție a Primăriei București pentru tineri și educație non-formală), *ProRuralis Iași* (sprijină elevii merituoși din medii rurale să își continue studiile), *ProFamilia* (rețea de clinici private specializate în sănătatea familiei). Sunt semnificative şi situaţiile prepozitivă sau postpozitivă ale lui *Pro*, labilitate poziţională caracteristică cuvintelor compuse formate prin afixoidare (Centrul Educaţional *Pro Didactica*, revista de teorie şi practică educaţională *Didactica Pro*, biblioteca *ProDidactica*).

2. Tot aici, includem afixoidele de origine eponimică, atestate în *Dicţionarul Actualizat de Neologisme* [1, p. 389, 761]:

Roentgen – „raze X”, radiație electromagnetică cu lungime de undă scurtă, capabilă să pătrundă în țesuturile moi ale corpului uman. Roentgen Wilohelm Conrad, fizician german, pentru această descoperire revoluționară, ia premiul Nobel pentru Fizică în 1901, devenind primul laureat din istorie. În onoarea sa, unitatea de măsură a expunerii la radiații X a fost numită *röntgen* (R): *roentgencinematografie, roentgenolol, roentgenoluminiscenţă, roentgenoterapie* etc.

Galvan(o)- „curent electric de conducţie”. Galvani Luigi, fizician şi medic italian (1737-1798), realizează experimente importante legate de electricitatea biologică. Acest prefixoid se referă la electricitate (în special, curent continuu) folosită în: procese chimice, procese fiziologice sau biologice, tehnici industriale: *galvanoscop, galvanometru, galvanoterapie, galvanoacustică*, *galvanotaxie, galvanostegie* etc.

Termenii eponimici de origine mitologică sunt supuși procesului de metaforizare și sunt prezenți, cu predilecție în medicină:

Omfalocel – termenul indică „prezenţa herniei ombilicale”. Elementul terminologic prefixoidal *omfal-* este de origine greacă *omphalos*, „ombilic”. **În dicționarul lui Dvoretsky** [19, p. 704] atestăm următoarele: *Omphale, es, f*, cu trimitere la mitologie, și *omphalos, i, m* a) „buric” (menționăm tendința de latinizare a cuvântului, pretarea la substantivele masculine); și b) „centru”, cu sens figurat. Conform mitului, *omphalos*-ul este „o piatră deghizată cu haine”. La naşterea lui Zeus, Rheia i-a oferit lui Chronos (care obișnuia să-și înghită nou-născuții) un omphalos, astfel, salvându-și fiul. În cosmogonia greacă, Zeus a marcat centrul pământului cu un omphalos, indicând locul unde se află centrul pământului, punct în care haosul a dat ființă ordinii; omphalos devenind „piatra sacră” care aranjează timpul și spațiul și este o reprezentare simbolică a minții în lumea fizică. Eroul mitologic Herakles a dat numele soţiei sale Omphalos celui mai adorat segment al corpului. Elementul terminologic sufixoidal *-cel* (< gr. *kele*, „umflătură”) indică hernia.

În aceeași ordine de idei, menționăm lexemul autonom *fobie*, dar și sufixoidul *-fobie/-fob*. Phobetor, demon cu aripile negre, apărea în vise şi le transforma în coşmaruri. *Phobos* (o variantă a numelui) este considerat zeul fricii, fiul nelegitim al Afroditei și al lui Ares, zeul războiului, care își însoțește tatăl în bătălii sângeroase. Plictisit și inteligent, Phobos este reprezentat pe scutul lui Agamemnon cu cap de leu. Totodată, rămâne în postura de creator de vise feroce. Termenul s-a format în baza grecescului *phobos* „frică, panică, teroare” și este pentru prima dată atestat în anul 1786 cu sensurile: „frică irațională, groază sau aversiune; frică de un rău imaginar sau frică nejustificată de unul real”, adică o manifestare a fricii. Totuși, pentru prima dată cuvântul *phobos* este folosit de către Homer cu sensul „zbor, fugă, zbor din frică”. Se consideră că substantivul, la rândul său, provine din grecescul *phobein* „pus la fugă; a înspăimânta”, din rădăcina *bhegw* „a alerga, a fugi”.

În medicină, termenul fobie indică un simptom, adică „o stare patologică de neliniște și de frică obsedantă, lipsită de o cauză obiectivă sau precisă, repulsie, antipatie pentru ceva”. În psihiatrie, se obișnuiește să se numească o reacție de frică în exces la un anumit stimul, o frică obsesivă puternic pronunțată, agravată ireversibil în anumite situații și care nu are o explicație logică.

Sufixoidul *-fobie, -fob* este unul dintre cele mai solicitate: *claustrofobie* „teamă patologică de spaţii închise”; *xenofobie* „aversiune exagerată faţă de tot ce este străin”; *arahnofobie* „teamă patologică faţă de păianjeni”; *androfobie* „aversiune faţă de bărbaţi”; *francofob* „persoană care urăște Franța și tot ce e francez”; *fotofob* „persoană care suferă de fotofobie, sensibilitate excesivă la lumină” etc.

În limba română, termenul fobie drept „stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă și nemotivată”, „repulsie, antipatie pentru ceva” – psihologie, psihiatrie, vocabular general [20, p. 136].

3. Litere ale alfabetului elen: *betaterapie*, *gamaterapie* etc.

Cuvântul *delta* (< gr. *delta)* este a patra literă a alfabetului grecesc (Δ, δ), corespunzând sunetului *d*, dar și „simbol al adevărului, adevăr” [1, p. 256]. Cuvântul suportă primele modificări de sens încă la origini, fiind utilizat în limbile savante în calitate de semn grafic al sunetului *d*, mai târziu, fiind utilizat în geografie. Forma literei Δ amintește *un triunghi*; prin asociere tot aşa a fost denumită zona *triunghiulară* între braţele unui fluviu la vărsare în mare. *Dicţionarul latin-rus* [19, p. 303] atestă sensurile: 1. *delta*, n (varianta indeclinabilă) *delta*, *ae*, f (varianta declinabilă) – literă a alfabetului grecesc; 2. *Delta* (variantă indeclinabilă): Delta Nilului. *Dicţionarul Etimologic Larousse* [21, p. 237] definește cuvântul astfel: „Delta Nilului (sec. al XIII-lea) este un cuvânt grecesc care provine de la litera *d* şi, care scris cu majusculă în greacă Δ (răsturnat), indică forma de revărsare a Nilului”.

Disponibilităţi de afixoidare se manifestă în cuvintele în care *delta* are statut de element formativ. Anume în acest context prefixoidul *delt(o)-* manifestă disponibilităţi de utilizare în diverse domenii de activitate umană: *deltoid, deltaplan* „formă de triunghi, forma literei Δ” – geografie, sport; *delta-* „*deltaplan*” (formarea cuvântului-valiză): *deltanaut, deltadrom. deltaplanism, deltaplanist, deltaplaneris* etc.; termenul *deltacism* „pronunţare alterată a consoanelor *d, t”* (cuprinse în lexemul *delta*; posibil anume aceasta motivează semantica termenului) – medicină, pedagogia defectologică.

4. Cuvinte de origine latină. Adjectivul de origine latină *medicus,-a,-um*, „lecuitor, curativ” este actualizat în limba română: a) unitate lexicală autonomă: *Arta Medica* (denumirea revistei de popularizare a medicinii, municipiul Chișinău); parte componentă a unui cuvânt compus: *AcasaMedica* (serviciu privat de acordare a asistenţei medicale de urgenţă la domiciliu), *Infomedica* (centru computerizat al USMF „Nicolae Testemiţanu”).

Concluzii

Neologia lexicală reflectă dinamismul și vitalitatea unei limbi, reprezentând totodată un fundament al schimbărilor umane. Ea constituie un proces denominativ caracterizat prin intervenție creativă și inventivitate. Afluxul intens de cuvinte și sensuri noi, apărut într-un interval scurt de timp, determină transformări esențiale în modelul de formare a cuvintelor, în special prin sporirea fenomenului de compunere prin afixoidare.

Formarea unui cuvânt compus prin afixoidare generează, de regulă, apariția altora, dat fiind că modelele de compunere devin ușor reproductibile, flexibile și aparent nelimitate. Sistemul afixoidării este, prin natura sa, un sistem deschis. Creativitatea lingvistică a vorbitorului, manifestată prin crearea de termeni noi din litere, simboluri, abrevieri, prepoziții etc., alimentează constant reînnoirea fondului afixoidal. Mai mult, trunchierile din cadrul cuvintelor compuse capătă, la rândul lor, valoare de afixoide.

Tendințele de economie în exprimare favorizează utilizarea frecventă a termenilor compuși formați prin aglutinarea mai multor afixoide (ex. *video-esofago-gastro-duodeno-scopie*). În acest sens, afixoidarea devine o expresie a procesului de abstractizare și intelectualizare a limbajului specializat.

Referințe bibliografice:

1. MARCU, F. *Dicţionar actualizat de neologisme*. Bucureşti: Editura Saeculum O., 2013, 1053p. ISBN978-973-642-327-7.
2. VASCENCO, V. *Probleme de terminologie lingvistică*. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi didactică, 1975. 180 p.

3. АРУТЮНОВА, Н. *Очерки по словообразованию в современном испанском языке*. Москва: Изд-во Акад. Наук СССР, 1961, 403 p.
4. СТЕПАНОВА, М. *Словообразование современного немецкого языка*. Москва: Изд. лит. на иностр. яз., 1953, 376 p.
5. HASSAN, F. Formanţi cu statut dublu. În: *Studii şi cercetări lingvistice XXIV*. Bucureşti: Ed. Acad. Române, 1973, p. 557-558.
6. МАРТИНЕ, А. *Основы общей лингвистики* // Новое в лингвистике. Москва: Изд. Иностр. Лит., 1963, 568 p.
7. ПАНОВ, М. *Словообразование современного русского литературного языка.* Москва: Наука, 1968, 300 p.
8. МИНИНА, Л., БАРТКОВ, Б. Диахроническая и синхроническая продуктивность: модельная и суммарная частотность суффиксоидов русского языка. În: *Полуаффиксация в терминологии и литературной норме.* Владивосток, 1986, p. 111-135.
9. COTTEZ, H. *Dictionnaire de structures savant: Eléments et modèle de formation, 2-e ed. revue et complétée.* Paris: Robert, 1980, 516 p. ISBN 10 2850360260
10. ARRIVÉ, M., GADET, F., GAMICHE, M. *La grammaire d´aujourd´hui; guide alphabétique de linguistique française*. Paris, 1986, 719p. ISBN 2081120038, 9782081120037
11. ЧИНЧИЛЕЙ, Г. *Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры*. Кишинев: Издательство Штиинца, 1975, 222 p.
12. CUCIUC, N. *Afixoidarea şi determinologizarea în limbajul medical francez*. Iaşi: Editura Cugetarea, 2000, 301 p.
13. ШАНСКИЙ, Н. *Очерки по русскому словообразованию и лексикологии.* Москва: Учпедгиз, 1959, 246 p.
14. IORDAN, I. *Limba română contemporană*. Bucureşti: Ed. Ministerului Învăţământului, 1956, 831 p.
15. DIMITRESCU, F. *Dinamica lexicului românesc: ieri şi azi*. Cluj-Napoca: Clusium.; Bucureşti. Logos, 1995, 336p. ISBN 973-95560-4-3.
16. CONSTANTINESCU DOBRIDOR, C. *Dicţionar de termeni lingvistici*. Bucureşti: Teora, 1998, 352p. ISBN 9736014967.
17. LUPU, L., MINCU, E. Afixoidarea – subdiviziune a compunerii în mecanismul de formare a cuvintelor. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Umanistice)*, 2008, nr. 6(16), pp. 69-71. ISSN 1811-2668.
18. CUSIN-BERCHE, F. Le lexique en mouvement: création lexicale et production sémantique. În *Langage Revue trimestrielle*. Paris, 1999, decembre, p. 5-25.
19. DVORETSKY, I. *Latinsko-russkiy slovar'*. Moskva: Izdatel'stvo Russkiy yazyk, 1976, 1053 p.
20. MINCU, E et al. *Didactica metaforei. Mic dicționar român-englez de termeni-metaforă*. Chișinău: Chișinău, Epigraf, 2023, 328 p. ISBN 978-9975-60-521-2.
21. DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paris: Librairie Larousse, 1938, 824 p.

N. B.: *Articolul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.*

Date despre autori:
Eugenia MINCU, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM, Republica Moldova, Chișinău.
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3774-2599
E-mail: jana_mincu@yahoo.fr

Dorina MACOVEI, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM, Republica Moldova, Chișinău.
ORCID: 0000-0002-5345-5725
E-mail: dorinajulea@yahoo.com

Prezentat: 10.09.2025